

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИРАЖЕННЯ ГРАМАТИЧНИХ ЗНАЧЕНЬ СЛІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Наталія Костусяк
(Україна)

У статті зацентовано на нормативно затвердженій морфологічній варіантності низки змінних слів української мови та найновіших тенденціях вираження їхніх граматичних значень у сучасній мовній практиці; зосереджено увагу на паралельних формах, один із варіантів яких усе частіше потрапляє до мовного вжитку, попри те що в науковій літературі тривалий час його зараховували до сфери вторинних, а отже, вузькоспеціалізованих і маловживаних; порушено проблему граматичного оформлення деяких іншомовних лексем.

Ключові слова: граматичне значення, граматична форма, граматична категорія, іменник, числівник, відмінок, закінчення.

MODERN TRENDS OF EXPRESSION OF GRAMMATICAL MEANINGS OF WORDS IN UKRAINIAN LANGUAGE

Natalija Kostusjak

The article focuses on the normatively approved morphological variability of a number of variable words of the Ukrainian language and the latest trends of expression of their grammatical meanings in modern linguistic practice; the attention is focused on parallel forms, one of the variants of which more often comes into linguistic use, despite the fact that for a long time in the scientific literature it counts as secondary, and therefore, highly specialized and rarely used; the question of grammatical expression of some foreign language lexical items is raised.

Keywords: grammatical meaning, grammatical form, grammatical category, noun, numeral, case, ending.

На сьогодні вже нікого не подивуєш тезою про безперервний процес динамізму в мові, зокрема й українській. Вочевидь, тут важливо нагадати, що одним із важливих принципів вивчення еволюційних явищ у ній є зорієнтованість на історичні процеси, які відбуваються в країні. Для України вагомою подією стало здобуття нею статусу незалежної держави, що відкрило перспективи для вияскравлення самобутності її мови та вивчення лінгвістично аргументованого теоретичного набутку авторитетних науковців, особливо тих, хто через свою проукраїнську позицію змушений був емігрувати. Розв'язуючи порушену проблему, І. Р. Вихованець переконливо зазначає: "Нині переживаємо болісний процес пошуку свого місця, точніше – свого творчого обличчя. А коли ще зважати на перервані тоталітарною системою зв'язки мовознавчих поколінь в Україні – тоталітарне знищення або емігрування квіту лінгвістичного, то зрозуміємо, які невідкладні завдання постають перед

сучасним українським мовознавством” (Вихованець, Городенська 2004, 6). Усвідомлюючи вагомість нерозривного зв’язку мови та історії держави, розуміємо, що неабиякий вплив на мовні зрушення мають події останнього часу, унаслідок чого до вжитку українців потрапили нові слова чи з’явилися нові значення у відомих здавна лексемах: *Знаю одне – усіх, хто волонтерить, так чи інакше пропускають той біль світу крізь себе* (Ірена Карпа); *І Світлана в госпіталі, волонтер іще з Майдану...* (Г. Вдовиченко). Та й загалом українська мова для багатьох стала не тільки засобом спілкування, а й об’єктом національної гордості, елементом етнічної ідентифікації. Г. Залізник, досліджуючи мовну ситуацію в Україні в період після Майдану, прийшла до висновку, що “в повсякденному спілкуванні значно розширилося вживання української мови” (Залізник 2017). В інтерв’ю газеті “Тиждень” науковець повідомила: “Стало більше прихильників позиції «Українська мова – державна, а російська повинна мати ті ж права, що й решта мов нацменшин». Тобто взагалі не виокремлювати її від мов представників інших національних меншин” (Залізник 2017). І далі: “Якщо бути точним, то за нашими результатами 88,4% називають себе українцями, росіянами – 8,9%. Варто мати на увазі не те, що вони кудись виїхали, а те, що національна самоідентифікація у нас у голові, а не в крові. Етнічне визначається не по крові, а по тому, як ми себе позиціонуємо. І тому ми й отримали ці 88% відчуття себе українцями при громадянстві 99%” (Залізник 2017).

Результати дослідження відомих українських соціолінгвістів, безперечно, додають оптимізму з приводу майбутнього нашої мови. Але водночас маємо розуміти, що усвідомлення важливості української мови спонукає до розв’язання проблеми її чистоти та нормативності. Невпинний розвиток суспільства, можливість вивчати справжню, “не виправлену” ідеологами тоталітаризму історію нашої держави та її мову стали передумовою повернення до активного вжитку невинуватих забутих службових одиниць і низки граматичних форм змінних лексем. Крім того, динамічні явища в мовній системі пов’язані із з’явою нових слів, зокрема й запозичених, на які передовсім натрапляємо в пресі, адже саме вона, як відомо, першою реагує на поповнення зазначеного штибу. Одним із важливих питань, що виявляє стосунок до такого мовного оновлення, є граматичне оформлення іншомовних одиниць. У журналістських текстах помічаємо дві тенденції: 1) використання вказаних неолексем як незмінних слів; 2) написаних їх відповідно до чинних норм правопису відмінюваних слів. Усе це спонукає до думки, що перед філологами стоїть завдання добре продумати й виробити механізми створення певної мовної моделі, яка дала б змогу зберегти рівновагу між питомим і запозиченим, а також сформулювати чіткі канони граматичної правильності, що знайдуть застосунок у спілкуванні. У такому разі важливими вважаємо міркування К. Г. Городенської про потребу “розмежувати використання граматичних форм у мовній практиці, що об’єднує професійну спільноту (освітян, працівників засобів масової комунікації – журналістів і редакторів,

працівників офіційно-ділової сфери та інші верстви освічених носіїв української мови), і мовну практику менш освіченої частини українського соціуму” (Городенська 2017, 17). Авторка наголошує на необхідності студіювання “найуживаніших, найпоказовіших словозмінних форм у професійній українськомовній практиці, тобто в тій, яку створюють люди, котрі мають філологічну освіту, засвоїли норми української літературної мови” (Городенська 2017, 17). Саме їхні праці мають бути взірцем для навчання української мови.

На актуальність порушеної в нашій статті теми вказує низка публікацій, у яких відомі дослідники намагаються довести правильність уживання тих чи тих слів та їхніх граматичних форм. Див. праці І. Р. Вихованця (Вихованець 2003; Вихованець 2012), К. Г. Городенської (Городенська 2017), Л. М. Колібаби (Колібаба 2014), М. І. Степаненка (Степаненко 2015). Особливості творення ступеньованих лексем, що нещодавно поповнили корпус сучасної української мови, обрано об’єктом студіювання в статті “Сучасні компаративні та суперлативні форми прикметників у контексті нормативності” (Костусяк 2016). Керуючись теоретичними канонами науковців та, головню, джерельною базою, ставимо за мету схарактеризувати морфологічну варіантність низки змінних слів української мови й зацентувати на найновіших тенденціях вираження їхніх граматичних значень у сучасній мовній практиці; зосередити увагу на паралельних формах, один із варіантів яких усе частіше потрапляє до мовного вжитку; з’ясувати особливості граматичного оформлення деяких іншомовних лексем.

У сучасній українській літературній мові вагому групу лексем становлять іменники, з-поміж яких значна частина – змінні слова. Зорієнтованість на спільні відмінкові форми, притаманні певним класам субстантивів, стала основою для об’єднання іменників у парадигматичні типи – відміни. Найбільша формальна варіативність характерна для слів із предметним значенням, які розглядають у межах другої відміни. У такому разі вважаємо за потрібне зосередити увагу на грамемах родового, давального та місцевого. Розв’язуючи питання кодифікації іменникової парадигми та її новітньої модифікації, на нашу думку, доречно взяти до уваги авторитетне протягом тривалого часу та й досі академічне видання за редакцією І. К. Білодіда (Сучасна українська літературна мова: морфологія 1969), нині чинний “Український правопис” (Український правопис 2016), напрацювання науковців-філологів початку ХХІ сторіччя (Вихованець 2003; Вихованець 2012; Вихованець, Городенська 2004; Городенська 2017; Громик 2013; Колібаба 2014) та мовний матеріал.

Розпочнемо з грамеми родового. У “Сучасній українській літературній мові: морфології” за редакцією І. К. Білодіда до лексем другої відміни, яким притаманні обидва закінчення в родовому відмінку однини, зараховано *в́альса / в́альсу, форкстрóта / форкстрóту, футбóла / футбóлу, тénіса / тénісу, сарáю / сарáя, карнізу / карніза, намéту / намéта, сі́ра / сі́ру, столá / до стóлу, мостá / з мóсту, судá / сúду, дворá /*

дво́ру, полка́ / по́лку, стида́ / сти́ду, борта́ / бо́рту (Сучасна українська літературна мова: морфологія 1969, 97–101). Відповідно до чинних правописних норм значна частина цих слів має тільки одну флексію: *ва́льсу, форкстрóту, футбо́лу, те́нісу, сара́ю, карні́за, наме́ту, сі́ру, дво́ра, по́лку*. На сьогодні за інтерпретації флексійної варіантності родового відмінка іменників другої відміни дослідники акцентують на незначній кількості слів, а саме: *стола́ / сто́лу, мо́сту / моста́, парка́ну / паркана́, плóту / плота́* (Український правопис 2016. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://pravopys.net/#search=48-60>; Громик 2013, 62, 64). Звичайно, слід пам'ятати, що обсяг лексем другої відмінки з паралельними закінченнями в родовому відмінку не обмежують тільки ці слова, у лексикографічних працях їх більше.

Крім загальних назв, у “Сучасній українській літературній мові: морфології” із певним застереженням приписують дві форми родового відмінка низці власних географічних понять: “Назви деяких міст, що за чинним правописом мають уживатися в родовому відмінку з закінченням **-а**, в усній мові не сприймаються як ненормативні і з флексією **-у**: *Ромода́на і Ромода́ну, Ленінгра́да і Ленінгра́ду, Рі́ма і Рі́му, Парі́жа і Парі́жу, Лондо́на і Лондо́ну*” (Сучасна українська літературна мова: морфологія 1969, 97). Нині простежуємо дві тенденції щодо написання назв населених пунктів у родовому відмінку. Значно поширеніший словозмінний стандарт, відбитий в “Українському правописі”, де за лексемами такого штибу закріплена тільки флексія **-а**, крім *Даві́дового Бро́ду, Зелено́го Га́ю, Кра́сного Лима́ну, Криво́го Ро́гу, Черво́ного Ста́ву, Широ́кого Яру* тощо (Український правопис 2016. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://pravopys.net/#search=48-60>). Попри це дещо іншою є позиція І. Р. Вихованця, ґрунтована на спостереженнях за вживанням розглянутих форм у творах відомого українського лінгвіста Ю. Шевельова. “Родовий відмінок іменників чоловічого роду однини із флексією **-у** охоплює не тільки типові для нього абстрактні назви, а й назви деяких міст, що за чинним українським правописом мають уживатися із закінченням **-а**. В сучасному усному та й у писемному мовленні написання останніх із флексією **-у** не сприймаємо як ненормативні. Такі написання не спотворюють типового образу української мови” (Вихованець, Городенська 2004, 109), – пише І. Р. Вихованець. Проте, як засвідчує досліджена джерельна база, власні назви аналізованого зразка зазвичай представлені в утрадиційненому вияві, тобто із закінченням **-а** в родовому відмінку. Найменування населених пунктів із паралельними флексіями **-а** та **-у** трапляються зрідка. Наприклад: *Він (Президент Макрон. – Н. К.) уточнив, що співпраця Пари́жа і Берлі́на допоможе зекономити кошти та відкриє шлях спільним дослідженням* (ТСН, 13.07.2017); *Емма Вотсон стала найбільш високооплачуваною актрисою Голлі́вуда* (ТСН, 27.03.2017); *...після оголошення переможця у номінації «Найгарячіша зірка Голлі́вуда» на сцені перед публікою постав кулінар з Мю́нхена Людві́г Ленер* (ТСН, 09.03.2017); *Днями прозвучала концертна програма*

артистки під назвою «Із Голлівуду з любов'ю», присвячена класичному американському кінематографу 30-х – 40-х років ХХ століття (ТСН, 10.10.2016). Зараз важко спрогнозувати, чи стануть обидві форми одиниць розгляданої семантики кодифікованими. І тільки мовна практика допоможе остаточно розв'язати це питання.

Наступне місце в іменниковій парадигматичній системі посідає грамема давального. Акцентуючи на паралельних закінченнях *-ові (-еві, -єві)* та *-у (-ю)*, І. Г. Матвіяс в академічному виданні за редакцією І. К. Білодіда зазначає: “Вживання подвійних форм давального відмінка однини в сучасній мові характерне для всіх іменників II відміни чоловічого роду без будь-якої семантичної і стилістичної диференціації, але все ж закінчення **-ові, -єві** найхарактерніші для назв людей і взагалі живих істот” (Сучасна українська літературна мова: морфологія 1969, 102). На сьогодні науковці простежують тенденцію до дедалі ширшого функціонування закінчень *-ові, -еві, -єві*. І. Р. Вихованець із цього приводу пише: “Давальний відмінок помітно втрачає флексію *-у* в іменниках – назвах істот і неістот чоловічого роду однини і послуговується дедалі більше флексіями *-ові* й *-єві*” (Вихованець 2003, 34). На домінуванні цих закінчень у різностильових текстах наголошує також Л. М. Колібаба: “У назвах неістот чоловічого роду сьогодні також спостерігаємо переважання в давальному відмінку флексії *-ові (-еві, -єві)*, яка в художньому, публіцистичному та деяких різновидах наукового стилю (здебільшого в мовознавчих та літературознавчих працях) навіть витісняє флексію *-у(-ю)*” (Колібаба 2014, 91). Міркування науковців підтверджує й опрацьований нами корпус дослідницького матеріалу, у якому засвідчені різні за лексичним значенням загальні та власні назви: *Бажаю надзвичайно талановитому творчому колективові газети “День” нової натхненної праці...* (газета “День”, 13. 06. 2016. [Електронний ресурс], режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/kozhne-foto-shkval-emociy>); *За словами письменниці, першим гостем у цьому будинкові був В. Стефаник* (газета “День”, 07. 11. 2013. [Електронний ресурс], режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/13-adres-olgi-kobilyanskoyi>); *Звісно ж, ця напівсфера, що колись слугувала куполом фортечної церкви, і цей кам'яний престол – просто картинні. Але чи належимо цьому контекстові ми з цим немовлям, названим одночасно за іменем священної гори індуїстів і буддистів і середньовічної католицької святої?* (Ірена Карпа); *Проте найпоширенішим способом уникнення повторень, стиснення вислову й надання текстові більшої зв'язності є звичайно займенники* (І. Вихованець); *Статтю присвячено аналізові засад виокремлення прийменників у самотійний тип службових слів-морфем...* (К. Городенська); *Перед цим уряд Нідерландів подав угоду з Україною на повторну ратифікацію всупереч результатам консультативного референдуму після того, як на саміті ЄС у грудні 2016 року ухвалили символічну спеціальну офіційну заяву, що цілком відповідає змістові угоди* (газета “Волинь”, 26.05.2017. [Електронний ресурс], режим доступу:

<http://volyn.com.ua/news/77176-senat-niderlandiv-30-travnya-mae-pidtrimati-ugodu-pro-asociaciyu-ukrayini-z-es.html>); *Луцькові позичать мільйони гривень на утеплення* (V24, 26.12.2016. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://www.volyn24.com/news/76051-luckovi-pozychat-miljony-gruven-na-uteplennia>). Утвердження такого словозмінного стандарту часто пов'язують із необхідністю розмежування граматичних форм давального та родового відмінків. Важливим також є опертя на історичні аргументи: “Оскільки переважна більшість української етномовної території збігається зі східним ареалом слов'янської прабатьківщини, цілком природно, що українці успадкували матеріальну й духовну культуру своїх предків-праслов'ян цього регіону, а українська мова перейняла від праслов'янської значний специфічний лексичний фонд і чимало фонетичних та граматичних (насамперед морфологічних) рис, які в інших слов'янських мовах замінилися новими, а в нас вони склали найдавнішу групу українських мовних особливостей. Серед них найважливіші: 1) закінчення -у в род. відмінку однини іменників чол. роду: *солоду, меду, дому, верху, полу*; 2) закінчення -ові, -еві (-єві) в дав. відмінку однини іменників чол. роду типу *солодові, медові, домові*, а потім – і всіх інших іменників чол. роду” (Півторак 2011).

У нинішній мовній практиці тенденційним стало використання із закінченнями -ові, -еві, -єві іменників середнього роду другої відміни – назв неістот, хоч в академічній морфологічній праці формальний вияв аналізованих субстантивів не пов'язують із цими флексіями: “Іменники II відміни середнього роду в давальному відмінку однини мають закінчення -у, яке в м'якій групі передається літерою -ю: *селу, слову, небу, колесу, прізвищу, морю, пір'ю, знанню*” (Сучасна українська літературна мова: морфологія 1969, 103). “Український правопис” вносить незначні корективи в подане теоретичне положення, додаючи: “У деяких словах можливі також закінчення -ові, -еві: *лихові, містові, серцеві*” (Український правопис 2016. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://pravopys.net/#search=48-60>). Такі самі міркування знаходимо й у інших працях (Громик 2013, 65). Субстантиви середнього роду із флексіями -ові, -еві, -єві переважно трапляються в публіцистичному та художньому стилях: *Можна лише здогадуватись, чим загрожує ця забудова з вигрібними ямами невеличкому озерові Пісочне* (газета “Волинь”, 15.09.2004. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://volyn.com.ua/news/7391-grabunok-nacionalnogo-bagatstva-na-shackih-ozerah.html>); *Як же тому лихові зарадити?* (газета “Волинь”, 16.10.2015. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://volyn.com.ua/news/52597-uvibori-i-grechkau.html>); *Сподіватися на щось добре від цього містові не доводиться* (газета “Волинь”, 07.10.2006. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://volyn.com.ua/news/18586-chi-mae-maybutne-berestechko.html>); *Але якщо говорити про перші поселення, то містові сміливо можна додати принаймні ще одне століття* (газета “Волинь”, 20.06.2005. [Електронний ресурс], режим доступу:

<http://volyn.com.ua/news/11352-cerkva-ivana-bogoslova-bula-duhovnoyu-stoliceyu-volinyan.html>); *А там (на базарі. – Н. К.) люду – яблукові ніде унасти!* (А. Дімаров).

У сучасній українській мові формальна різноплановість притаманна іменникам другої відміни однини місцевого відмінка, що функціонують із флексіями *-i(-ї), -y(-ю), -ові (-єві, -єві)*. З-поміж значної кількості лексем, схарактеризованих у низці лінгвістичних праць, вважаємо за потрібне виділити субстантиви чоловічого роду (переважно безсуфіксні) на позначення неістот, іменники середнього роду твердої групи (без суфікса *-к-*), а також мішаної та м'якої груп, які, на переконання науковців, у місцевому відмінку мають тільки закінчення *-і* (за невеликим винятком лексем із паралельними флексіями *по Дніпру́ – по Дніпрі́, по місту – по місті, по селу́ – по селі́*) (Сучасна українська літературна мова: морфологія 1969, 103; Український правопис 2016. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://pravopys.net/#search=48-60>): *на ґрунті, у дзьобі, у краї, на місяці, на порозі, на стовпі, у штабі, у місті, на селі, на плечі, на подвір'ї* та ін. Л. М. Колібаба, досліджуючи формальний вияв слів аналізованого різновиду, прийшла до висновку: “Сучасна мовна практика засвідчує поступове втягування до загалу іменників на *-ові (-єві, -єві)* також назв неістот чоловічого та середнього родів з флексією *-i(-ї)*: *на місяцеві, на небові, на поверхові, у дзьобові, у штабові, у краєві, при інститутові, при храмові* тощо. Цей процес засвідчують переважно художня література та публіцистика” (Колібаба 2014, 93). Наприклад: *Аби подати сніданок о сьомій ранку, вставати треба ще при місяцеві* (газета “Волинь”, 13.04.2017. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://volyn.com.ua/news/73720-soldatki-zvuchit-gordo.html>). Звичайно, про високий рівень активності флексій *-ові, -єві, -єві*, що потрапляють до мовного вжитку під впливом грамеми давального, ще не йдеться, але їхня з'ява у формах, не закріплених “Українським правописом”, дає змогу говорити про динамізм в іменниковій парадигмі. Водночас помітною стала тенденція до дедалі частішого оформлення субстантивів – назв неістот другої відміни чоловічого та середнього роду твердої групи із суфіксами *-к-, -ок-, -ак-, -ик-* за допомогою закінчень *-ові, -єві, -єві*: *А який же все-таки при вашому будинкові красивий садочок з невеличкою інсталяцією з іграшок та інших побутових дрібничок, які перевтілилися на справжню декоративну композицію* (газета “День”, 30.03.2017. [Електронний ресурс], режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/podrobysci/probyudzheth-uchasti>); *Професор Отава навипиньки прокрався коридором, нечутно зняв ланцюжок (бачила б баба Галя), крутнув ключ у замкові, притулив вухо до дверей, ждав Борисових кроків на сходах* (П. Загребельний).

Аналізуючи флексійні особливості іменників другої відміни, принагідно зацентуємо на деяких формах кличного відмінка. В “Українському правописі” зазначено, що іменники – особові імена чоловічого роду на *з, х* мають закінчення *-у*: *Людвігу, Стаху, Олегу*, хоч

останнім часом у мовленні натрапляємо на форму *Олеже*, ймовірно, під впливом загальних назв на зразок *друже*, *враже*. Заслуговує на увагу іменник *Ігор*, який згідно з правописом має закінчення *-е*: *Ігоре* (Український правопис 2016. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://pravopys.net/sections/103/>). Проте в сучасній мовній практиці відповідно до правила, згідно з яким іменникам другої відміни м'якої групи притаманне закінчення *-ю* (*Василію*, *Віталію*, *Сергію*), помітна тенденція до вживання *Ігорю*. Наприклад: – *Пане Олеже*, доводилося чути, що маєте широкі міжнародні контакти... (газета “Волинь”, 04.06.2016. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://volyn.com.ua/news/56804-blikaryam-sam-bog-velit-but-i-volonteramib.html>); – *Пане Олеже*, відомо, що успішними люди не народжуються, але успіхи часто виростають з дитячих мрій і розвиваються на доброму сімейному ґрунті. Розкажіть про свою родину, ваші дитячі мрії (газета “Волинь”, 24.06.2017. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://volyn.com.ua/news/79454-golovniy-rivnenskiy-poshtar-oleg-oboyista-ukrposhta--ce-nibi-lyudina-yaka-prosto-yde-a-meni-treba-shchob-vona-bigla-i-visoko-stribala.html>); – *Але ж, Олеже Васильовичу*, для підготовки спеціалістів потрібна ще й матеріально-технічна база. Як вона змінилася за останні роки? (газета “Волинь”, 09.11.2013. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://volyn.com.ua/news/43444-i-na-nauci-mojna-zaroblyati.html>); – *Пане Ігорю*, ви кадровий військовий? (газета “Волинь”, 16.10.2014. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://volyn.com.ua/news/48235-iiigor-voronko-i-nemaie-navit-mehanizmu-dlya-nadannya-statusu-uchasnikiv-ato.html>); – *Пане Ігорю*, серце опалювальної системи – це котел. Який ліпше обрати: вітчизняного чи закордонного виробництва? (газета “Волинь”, 23.09.2006. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://volyn.com.ua/news/18388-shchob-v-oseli-bulo-teplo.html>).

Осібне місце в іменниковій системі посідають запозичені слова, які останнім часом активно потрапляють до нашої мовної системи. Залежно від ступеня лексикалізації вони мають різне графічне оформлення. Подекуди натрапляємо на транслітеровані, транскрибовані, скальковані номінації. Тому проблема пристосування таких одиниць до норм сучасної української літературної мови та відповідність їх фонетичній, графічній, орфографічній та ін. національним традиціям є актуальною й гострою. Зазвичай на початковому етапі нові лексичні запозичення, переважно англіцизми, використовують в українському мовному вжитку в неадаптованому вигляді. У такому разі їх подають відповідно до кодифікації в мові-джерелі. Лише з часом в українській мовній практиці вони зазнають українського графічного оформлення, а потім і певного функціонування, яке відповідає граматичним традиціям. Зрідка трапляється паралельне використання обох форм, пор.: *Заяви СБУ не переконують, флешмоби у «Facebook» також не дають належного результату* (газета “День”, 03.01.2017. [Електронний ресурс], режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/media/fb-vs-vk>) і *Перший секретар*

Національної спілки журналістів України, в. о. голови НСЖУ Сергій Томіленко на своїй сторінці у «Фейсбуці» розмістив посилання на доповідь і з сумом констатував: “На жаль, Україна, – «лідер» за проблемними питаннями зі свободи медіа” (газета “День”, 09. 12. 2016. [Електронний ресурс], режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/media/mayster-klas-manipulyaciyi>); 1 липня 2016 року відомий волонтер Юлія Толмачова написала у «Фейсбуці» про загибель у зоні АТО воїна з Житомирщини, мешканця Чуднова Олександра Борушевського (газета “День”, 21. 07. 2016. [Електронний ресурс], режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/vony-zagynuly-za-nas-cuspilstvo/shchyna-posmishka-i-bezmezhyu-optymizm-1>); Я дивлюся останні новини – у Фейсбуку, у телевізорі, чую їх по телефону (Ірена Карпа). Цілком виправданими й правильними є обидві адаптованих форми виділеного слова (із чергуванням *к / ц* і без нього) у місцевому та в давальному відмінках. Водночас подекуди трапляються випадки, коли автори нехтують такою особливістю української мови, як змінність самостійних класів слів (окрім прислівників), оформлюючи розглядану мовну одиницю на зразок позбавлених словозміни лексем: *Доступ до Фейсбук та низки інших сайтів заблоковано в Таджикистані* (газета “День”, 03. 03. 2012. [Електронний ресурс], режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/news/111112-dostup-do-feysbuk-ta-nizki-inshih-saytiv-zablokovano-v-tadzhikistani>). Про закріплення в мові запозиченої лексеми свідчить її здатність слугувати базою для творення похідних слів: *Поки кладу слухавку, очі натикаються на звичайний фейсбучний мотиватор* (Ірена Карпа). У новітній мовній практиці натрапляємо на чимало запозичень, які активно влилися в публіцистику та художній стиль: *Ну а якщо вам пощастило і з мамами, і з коханими, може, ця книжечка вам і не знадобиться. Хіба би так – погортати знічев’я на шезлонгу в ол-інклюдіві, хе-хе...* (Ірена Карпа); *Ну просто не люблю я ол-інклюдівів, автобусних екскурсій та інших туристичних гетто* (Ірена Карпа); *Білява дівка з отакеним пузом, що живе в наметі, – просто персонаж для Тарантіно чи іншого режисера, що надихається буднями вайт-трешу* (Ірена Карпа). Значна частина їх потребує правописного коригування. Цю проблему порушила й докладно прокоментувала К. Г. Городенська в статті “Нові запозичення і новотвори на тлі фонетичної та словотвірної підсистем української літературної мови” (Городенська 2009).

Крім іменників, останнім часом спостерігаємо певні мовні зміни в числівниковій системі, передовсім у вживанні відмінкових форм слів *п’ять – двадцять* та назв десятків *тридцять – вісімдесят*. У всіх без винятку наукових працях зазначено, що регулярний вияв відмінкової категоризації цих лексем пов’язаний із паралельними закінченнями, крім грамам називного (у новітніх дослідженнях ще й кличного (Вихованець, Городенська 2004, 176)). Водночас різочу відмінність становить диференціація первинної та вторинної форм вираження кількісної ознаки предмета. Зазвичай форми на *-и* в родовому, давальному та місцевому відмінках подають першими, натомість числівники з флексіями *-ох*, *-ом*

розміщують на другому місці (Сучасна українська літературна мова: морфологія 1969, 258; Український правопис 2016. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://pravopys.net/#search=70>; Громик 2013, 94–95). На думку І. Р. Вихованця, числівники *п'ять – двадцять* та назви десятків *тридцять – вісімдесят* значно частіше реалізують граматичні значення родового, давального та місцевого відмінків за допомогою закінчень *-ох, -ом*, а отже, претендують на першу позицію, а форми на *-и* науковець подає на другому місці. Лінгвіст із цього приводу пише: “Домінують тепер вторинні відмінкові форми із флексіями *-ох, -ом*, які набувають дедалі більшого поширення під впливом відмінювання числівників *два, три, чотири*” (Вихованець, Городенська 2004, 176). Солідаризуючи з концепцією І. Р. Вихованця, додамо, що останнім часом дедалі частіше трапляються числівникові форми на *-ома* в орудному відмінку. Примітно, що функціонування флексій *-ох, -ом* та *-ома* не регульовані категорією істот/ неістот опорних іменників, з якими перебувають у зв'язку узгодження аналізовані числівники. Наприклад: *Зазначимо, що на початку 2015 року було прийнято рішення про створення шістьох нових штаб-квартир у державах Східної Європи, що входять до альянсу: Естонії, Латвії, Литви, Польщі, Болгарії та Румунії, – вони повинні почати роботу до липня 2016 року* (газета “День”, 19.09.2015. [Електронний ресурс], режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/news/190915-nato-planuye-stvoryt-v-shidniy-yevropi-shche-dvi-shtab-kvartyru>); *Ядерна угода з Іраном була підписана у липні 2015 року за участю шістьох великих держав – США, Китаю, Росії, Великобританії, Франції та Німеччини* (газета “День”, 19.04.2017. [Електронний ресурс], режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/news/190417-u-ssha-mayut-namir-pereglyanutu-yadernu-ugodu-z-iranom-tillerson>); *Дев'ятьом областям на півдні і сході України передадуть 500 комплектів історичних книг* (“Zik”, 12.07.2017. [Електронний ресурс], режим доступу: http://zik.ua/news/2017/07/12/devyat_om_oblastyam_na_pivdni_i_shodi_ukrainy_peredadut_500_komplektiv_1130667); *Шістьом українським телеканалам зробили зауваження через лайку в ефірі* (ZAXID.NET. 03.05.2017. [Електронний ресурс], режим доступу: https://zaxid.net/shistom_ukrayinskim_telekanalam_zrobili_zauvazhennya_cher_ez_layku_v_efiri_n1424928); *У ніч із 16 на 17 липня внаслідок несприятливих погодних умов (зливи, пориви вітру), через спрацьовування систем захисту ліній електропередач, знеструмлено 151 населений пункт у сімох областях* (газета “Голос України”, 08.07.2012. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/75881>); *Уже на дев'ятьох вулицях Ужгорода з'явилися таблички з новими назвами* (Uzhgorod.in. 13.10.2016. [Електронний ресурс], режим доступу: http://uzhgorod.in/ua/novini/2016/oktyabr/uzhe_na_dev_yat_oh_vulicyah_uzhgoroda_z_yavilisya_tablichki_z_novimi_nazvami); *Браконьєра за вбитого зубра карали сімома тижнями тюрми...* (газета “День”, 10.03.2017. [Електронний ресурс], режим доступу:

<https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/ostanni-zubry-volyni>); *Обшуки одночасно відбулися за сімома адресами* (газета “День”, 09.12.2016. [Електронний ресурс], режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/media/mayster-klas-manipulyaciyi>); *Вісьмома очками тепер вимірюється й відрив «Карпат» від «Волині»* (газета “Волинь”, 27.04.2017. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://volyn.com.ua/news/74860-eh-zi-lvova--tilki-z-torboyu-girchichnikiv-video.html>); *У Національному університеті водного господарства та природокористування протягом двох місяців тривала художньо-мистецька акція, результатом якої став вишитий Шевченків «Заповіт» вісьмома мовами* (газета “Голос України”, 08.07.2012. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/21035>).

Отже, сучасна мовна практика засвідчує деякі зміни в граматичному оформленні іменників та числівників. В іменниковій системі тенденційним стало використання закінчень *-ові, -еві, -єві* в давальному та місцевому відмінках однини іменників другої відміни, яким певною мірою поступається флексія *-і (-ї)*. Важливу роль в іменниковій системі відіграють запозичені слова, що останнім часом активно потрапляють до української мовної системи. Хоч і їхнє граматичне оформлення подекуди й потребує коригування, проте все частіше написання цих лексем пристосовують до норм сучасної української літературної мови. Також до мовного вжитку потрапляють кількісні числівники *п'ять – двадцять* та назви десятків *тридцять – вісімдесят* із закінченнями *-ох* у родовому й місцевому відмінках та *-ом* у давальному, попри те що в науковій літературі зазвичай їх зараховували до сфери вторинних, надаючи перевагу формам на *-и*.

Вихованець, І. (2003). *Динамічні процеси в українському іменниковому відмінюванні*. Українська мова: Науково-теоретичний журнал. № 3–4. С. 33–37.

Вихованець, І. (2012). *Розмовляймо українською: мовознавчі етюди*. Київ. Університет. вид-во “Пульсари”.

Вихованець, І., Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики української мови*. Київ. Університет. вид-во “Пульсари”.

Городенська, К. (2009). *Нові запозичення і новотвори на тлі фонетичної та словотвірної підсистем української літературної мови*. Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: збірник наук. праць. Випуск 5. С. 3–7. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/11718/1/Horodenska.pdf>.

Городенська, К. (2017). *Грамматичний стандарт української літературної мови і сучасна практика*. Грамматичні студії. Випуск 3. С. 17–21.

Громик, Ю. (2013). *Український правопис: навчальний посібник*. Київ. Центр учбової літератури.

Залізняк, Г. (2017). *Політики бояться порушити комфорт своїх виборців у питанні мови*. Тиждень. 19.05.2017. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://m.tyzhden.ua/Society/192692>

Колібаба, Л. (2014). *Варіантність відмінкових закінчень іменників на тлі морфологічних норм української літературної мови кінця ХХ – початку ХХІ сторіч*. Українська мова: Науково-теоретичний журнал. № 1. С. 86–96.

Костусяк, Н. (2016). *Сучасні компаративні та суперлативні форми прикметників у контексті нормативності*. Типологія та функції мовних одиниць : наук. журн. № 1 (5). С. 61–77.

Півторак, Г. (2011). *Українці: звідки ми і наша мова. Походження української та російської мов: міфи та історична правда*. День. № 95 (3 червня). [Електронний ресурс], режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayina-incognita/ukrayinci-zvidki-mi-ta-nasha-mova-0>.

Степаненко, М. (2015). *Українська мова і суспільно-політичні трансформації сьогодення*. Українська мова: Науково-теоретичний журнал. № 2. С. 3–23.

Сучасна українська літературна мова: морфологія (1969). За заг. ред. І. Білодіда. Київ. Наукова думка.

Український правопис (2016). Київ. Наукова думка. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://pravopys.net>.